

Reália — mánia

Egy levél Ürügyén

Kedves Sz. M!
Amint olvastam szerkesztőségünkbe írott levelét, őszintén bevallom: nem tudtam örülni. Nem, mert egy újabb véleményt erősített meg egy általam is igen-igen lehangolónak és egyben felháborítóan tartott helyzet megítélésében. Ön a magyar nyelv és irodalom tanulmányi versenyre jelentkezett megdöbbentően alacsony számból indult ki. Hadd induljak ki én most — másból.

Két éve sincs, hogy a Köznevelés és a Magyar-tanítás egyaránt hírt adott a gimnáziumi magyar nyelv és irodalom tantárgy új tantervének tervezetéről. Viták, újságcikkek sorozata követte. A lényeg: ez a tanterv a magyar irodalom tanításának pedagógiánk történetében páratlan méretű csökkentést ír elő. Csak néhány kiragadott példa: a felvilágosodás korából kimaradt Berzsenyi, Kazinczy, Petőfi és az Akasztók föl a királyokat! A Négy nap dörgött az ágyú. Atytól Az Os Kaján. A magyar ugaron, a Párizsban járt az ősz. Inkább nem folytatom. A csökkentés alapelve: kevesebbet, de mélyebben! Az egyébként helyeselhető műközpontosság-elv érdekében a történetiség elvét éppúgy feláldozták, mint a valóságos értékek helyes differenciálásának követelményét. De nem is kell az újabb tantervet bogarászni.

Ugy végeztem a gimnáziumot, úgy érettségiztem le, — pedig: nem akármilyen magyar tanárom volt —, hogy például az évszázad egyik legnagyobb magyar írójáról, Déry Tiborról „hivatlosan” semmit sem tanultam. Hivatkozhatnék más nevekre is a magyar és világirodalom nagyjai közül...

Nyilván mondanom sem kell: a hiba nem a magyartanárokban van. Ok néha megható buzgalommal igyekeznek az alacsony óraszám szorongatásai közben is „belopni”, amit lehet. Csakhogy...

„Húsz éve már, hogy fokozatosan zanzásítják az irodalom tantervét, miközben egyre duzzad a fizika, a biológia és a többi természettudományos tárgy tanterve anyaga,” írták az egyik vitacikkben a Kritika című folyóiratban. S ez az a pont, ahol már teljes egészében az Ön által felvetett kérdéshez érkeznünk: „elhiszem, hogy a technikai haladásban messze előrefutó társadalmunknak szüksége van minél több természettudományosan képzett szakemberre... De milyen embereké válnak azok a fiatalok, akik csodálatosan tudják a matematika tételeit, a fizika törvényeit, a kémia egyszerű eredményeit is ismerik, talán idegen nyelveket is beszélnek, de nem tudnak gyönyörködni Arany János vagy Radnóti szívet-leket élményekkel megtöltő költeményeiben?”

Kedves Sz. M! En hi-szek abban, hogy a reáliák végső soron nem ellenségei a humanioráknak. Nincs, nem lehet két kultúra, még kevésbé két egymást faló-emésztő kultúra. A hazánkban dühöngő reália-mánia következményei egyelőre nem tragikusak, de könnyen azok lehetnek. Nemcsak azért, mert a kívülről megtanuló versek egy rosszul értelmezett túlerheltség-csökkenés miatt szinte eltűntek, nemcsak azért, mert a régebbi és az új tantervek megdöbbentő önkényességgel jobb sorsra érdemes klasszikusokat hajigálnak ki a tanulóifjúság potenciális érdeklődési köréből. Hanem főleg azért, mert az elkövetkezendő nemzedékek világképe, sőt megközelítései világnézetük csorbúlhat ki így — a későbbiekben talán jóvátehetetlenül.

Azzal kezdtem válaszomat: nem örültem levelének, hiszen egy fokkal tovább erősítette régóta gyötörő aggályomat. Talán már kiderült, nem egészen egyértelmű az öröm és a szomorúság levelem elolvasása után. Annál is inkább, mert Ön ezt is írta: „Nem vagyok magyartanárrá, sem író, csak egyszerű szülő”. Hozzátennem már csak annyit lehet: közösen reménykedve a változásban — köszönjük sorait.

Üdvözlettel:

Domonkós László

A gyermekek nemzetközi éve: 1979

Húszéves a CIMEA

Harminc évvel ezelőtt a különböző gyermekmozgalmak vezetői, pedagógusok, jogászok, orvosok vették részt szemináriumokon, előadásokon, amelyeknek fő témája a gyermekek jogainak megvalósítási lehetőségei voltak. Ezen belül természetesen sok érdekes részletkérdés is napirendre került majd, így többek között például a környezetvédelem, a szabad idő eltöltése, a gyermeksport. A másik: nemzetközi gyermektábor lesz a Havannától mintegy harminc kilométerre levő, húszezer gyermek befogadására alkalmas üttörőtáborban.

— Milyen szerepet vállal a CIMEA a Gyermekek Nemzetközi Évének előkészítésében? — Jövőre nagyszabású nemzetközi tanácskozással, konferenciával kerül sor. E rendezvények közül kiemelkedik az Algériában megrendezésre kerülő világkonferencia, amelynek napirendjén ugyancsak a gyermekek jogairól vitott küzdelem lehetőségei szerepelnek. Szentén 1979-ben, Budapesten kerül sor annak a nemzetközi kormányzati fórumnak az összehívására, amely a gyermekek jogainak konvencióját hivatott kidolgozni. Hazánkban egyébként erre a fórumra valamennyi társadalmi és tömegszervezet saját akcióprogramot dolgoz ki, amelyekben a nevelés, a tudatformálás kerül előtérbe.

Ugyancsak a Gyermekek Nemzetközi Évének kapcsolódik, hogy a CIMEA nagy nemzetközi táborát kíván szervezni 1979-ben. A Magyar Üttörők Szövetsége Országos Elnöksége foglalkozik

a különböző gyermekmozgalmak vezetői, pedagógusok, jogászok, orvosok vették részt szemináriumokon, előadásokon, amelyeknek fő témája a gyermekek jogainak megvalósítási lehetőségei voltak. Ezen belül természetesen sok érdekes részletkérdés is napirendre került majd, így többek között például a környezetvédelem, a szabad idő eltöltése, a gyermeksport. A másik: nemzetközi gyermektábor lesz a Havannától mintegy harminc kilométerre levő, húszezer gyermek befogadására alkalmas üttörőtáborban.

— Milyen szerepet vállal a CIMEA a Gyermekek Nemzetközi Évének előkészítésében? — Jövőre nagyszabású nemzetközi tanácskozással, konferenciával kerül sor. E rendezvények közül kiemelkedik az Algériában megrendezésre kerülő világkonferencia, amelynek napirendjén ugyancsak a gyermekek jogairól vitott küzdelem lehetőségei szerepelnek. Szentén 1979-ben, Budapesten kerül sor annak a nemzetközi kormányzati fórumnak az összehívására, amely a gyermekek jogainak konvencióját hivatott kidolgozni. Hazánkban egyébként erre a fórumra valamennyi társadalmi és tömegszervezet saját akcióprogramot dolgoz ki, amelyekben a nevelés, a tudatformálás kerül előtérbe.

Ugyancsak a Gyermekek Nemzetközi Évének kapcsolódik, hogy a CIMEA nagy nemzetközi táborát kíván szervezni 1979-ben. A Magyar Üttörők Szövetsége Országos Elnöksége foglalkozik

a gondolattal, hogy otthon ad a tábornak, a zánkai Üttörőtáborra erre kiválóan alkalmas lenne. Egyébként, úgy gondoljuk, ezt a nemzetközi CIMEA-tábort észszerű időközönként érdemes lenne rendszeresen létrehozni.

— Mit remél a CIMEA jövőjétől? — Szeretnénk, ha akcióink, megmozdulásaink segítenék orvosolni a bajokat. Szeretnénk, ha a gyermekek jobban megismernék a CIMEA célkitűzéseit, hiszen ezek, például a nemzetközi szolidaritás, a barátság, a tanulás, a környezetvédelem, nemcsak gyermekkorunkban fontosak hanem felnőtt életükre is jó utatvalókat jelentenek.

— Hazánkban egyre több CIMEA-klubot alapítanak az üttörők. A klubfoglalkozásokon közösen válaszolnak a hozzájuk érkezett levelekre, filmeket vetítenek, lemezeket halgatnak, apró ajándékokat, fényképeket, bélyegeket, könyveket, képeslapokat küldenek külföldi barátaiknak. Szólnak például a városi CIMEA-klubban 58 ország testvérszervezetéről gyűjtöttek anyagot a klub tagjai. Több nyelven énekelnek, több külföldi táncot, játékot tanulnak meg. Már indult is összeállítottak, külföldi versekből, énekszámokból, játékokból. A műsor címe: „Népek hazája nagyvilág!”

A szolnoki klub néhány éve éppen a CIMEA-évforduló tiszteletére alakult meg. Talán a mostani évforduló is jó alkalmat kínál néhány klub megszületéséhez.

Bücs Ferenc

Népünk hagyományvilágából

A nyenyere

Szinte minden múzeumban található belőle egy-egy díszesebb, vagy egyszerűbb példány, amely a maga különös alakjával, még a legkülönösebb hangjával magára vonja a szakember és a laikus figyelmét. Mert ez a hangszer billentyűs, mint a zongora; bélhúros, mint a régi hegedű; forgantyús, mint a verki; de sem nem zongora, sem nem hegedű, de nem is verki. Más, régebbi magyar hangszer — *duda, doromb, tilinkó, citera, dob, tambura, kanasztülök* — mellett, régi szeréből kitolva ugyan, még használták főként Szentese környékén. Ma, a népművészet új virágkorában ismét kedvelt hangszer. Bársony Mihály tiszaalpári nyenyerekészítő mester alig győzi ki-elégíteni az igénylőket.

Az elmúlt századokban általánosan divatos hangszer volt Európában. A németeknél már a 10–12. században igen előkelő szerepe volt, akárcsak a zongorának. A mintegy 900 esztendő hangszer a dudával együtt a 18. században élte virágkorát. Különösen Franciaországban volt népszerű, ahol hangversenyeket adtak vele, írók, költők zengték dicséretét. Ez az ún. *forgólat* a 19. században a fokéletebb hangszerrel mellett teljesen elvesztette szerepét: *paraszt-lantá*, majd *kolduslanttá* süllyedt. Az időben Magyarország kívül Moldovában, Oroszország nyugati vidékein, Franciaországban és Lengyelországban használták. Másutt már csak múzeumi emlék. Hozzánk a 11. században jut el. A 15. századtól kezdve a régi magyar nyelvemlékekben sok hangszer neve fordul elő, köztük *tekerőlant* néven a *nyenyere* is. A régebbi nyelvben a Szentese tekerőlant nevezett nyenyerét *kintorának* jegyezték

be. A 19. századig nálunk éppen úgy, mint más országokban úri hangszernek használták. Századunk elejéig az ismeretlenség homályába veszett. Bartók Béla írt róla először a Zeneközönyben. Ezt követően egész sor újság, folyóirat foglalkozik vele. Kiderült, hogy nem egészen felejtődött el, hiszen Szentese, Csongrád, Kiskunfélegyháza és még néhány kisebb faluban ősmesterek. Sőt, a 30-as években a szentes-mucsiháti tanyai iskolánál estéknként azzal muzsikált *Pili János*, „mely muzsikaszóra vigan táncolnak, csak úgy szárazon, azaz bor nélkül is elmúlnak éjszák, máskor meg hajnalig 3–4 óráig. Végül összeadnak néhány pengőt a művészek.”

A hangszer gordonka nagyságú, bélhúros. A vonót a hangszekrényben elhelyezett *fakorong* helyettesíti. A hangszekrény fölé három húr van kifeszítve, amelyeket a fakorong szólaltat meg. Ugyanez a fakorong hozza rezgésbe a *böghúr* is. A *primhúr*on két oktávra terjedő *billentyűzet* van. Rikító hangjának tompítására a húrokra ott, ahol a fakoronggal érintkeznek, kevéske gyalpot tekernek. Szentese volt a harmincas években egy vált muzsikás. Kukoricafosztás idején szívesen hívták *nyenyere* körögni. Hogy erre a vidékre hogyan került, nehéz lenne eldönteni. Talán az onnan messzi útra induló *kubikosok* valamelyike hozta magával arról a vidékről, ahol divatban volt. A szentesiek nemcsak használták, hanem készítették is. Egyszerű *kubikosok* és a földművesek is kiügyeskedték. A századelőn ismert nyenyerekészítő mester volt Szentese *Szenyéri János*, akinek egy hangszer később a helyi múzeumba került. Jóhírú készítője volt

még *Tóth Sándor*, egy mára ismeretlen nevű szitásmester, valamint a *Lórében* élt *Kovács Mihály* halász és kötélverő mester.

Régi-régi hangszer a nyenyere, amely mellett sokat mulattak egész Európában, a 11. századtól kezdődően hazánkban is. Nem ősmagyar hangszer, de magyarrá lette sok száz éves hagyomány. Hangjában a régi magyar bánat zúgását véljük fölledezni, azét a magyar bánatét, amelyet a parasztlantok, kolduslanttok oly sokat megénekeltek szenvedő eleinkről.

II. Lelc József

Kuba „minikormányai”

„Követelem, hogy megmagyarázzák, mi történik élelmiszerüzletünkben. Az utóbbi időben keveset törődnek a vásárlókkal...” Kuba bármely részén, bármely állampolgár szájából elhangozhat mostanában ilyen mondat a népi hatalom szerveinek beszámoló gyűlésein. Az országot ugyanis egy olyan hatalmas vállalat hoz hasonlíthatjuk, amelynek igazgató tanácsában 9 millió tulajdonos foglal helyet.

A kubaiak 1977 elejétől gyakorolják a közügyek intézésének ezt az új, hatékony módját. Ekkor kezdtek el munkájukat az 1976 végén megtartott választások során létrejött területi „minikormányok”, a népi hatalom szervezetei, amelyek a kisebb közösségek ügyesbajos dolgait intéző népképviseleti szerveket egyesítik.

— Két alapvető, átfogó feladat megoldása szabott irányt munkánknak. Elsősorban a világ gyermekeinek jogairól küzdöttünk. Szolidaritási akciókat szerveztünk azoknak a gyerekeknek a jogairól, akiket hazánkban különböző módon veszélyeztettek.

A ciprusi válság idején, egyebek között iskolaszereket küldtünk a ciprusi gyerekeknek. Hasonló akciókat, szolidaritási tetteket szerveztünk a chilei gyerekekért, a közel-keleti válság kiéleződésekor egészségügyi csomagokat küldtünk a palesztin gyerekeknek, a vietnami háború alatt a vietnami gyerekeknek próbáltunk segíteni. Ugyanakkor igyekeztünk összehangolni a különböző haladó gyermekszervezetek munkáját. Nos, ennek a következetes tevékenységnek köszönhető, hogy 1976-ban az ENSZ 31. közgyűlése úgy határozott, hogy 1979-et a „Gyermekek Nemzetközi Év”-nek nyilvánítja. Az elmúlt két évtized legfontosabb, hivatalos összegzésére a közeljövőben, február 23. és 26. között kerül sor Berlinben. Itt rendezik meg ugyanis a CIMEA V. kongresszusát, amelynek központi témája éppen ennek a húsz évnek az értékelése lesz.

— Milyen feladatok várnak a jubileum kapcsán a CIMEA-ra? — A legsürgősebb teendők, hogy a kubai VIT-en érdekes, változatos, színes gyerekprogram is legyen. Az ifjúsági fesztivál gyermekmúzeumának — terveink szerint — két alapvető része lesz. Az egyik: létrehozjuk a Gyermekek Klubját — felnőtteknek. Itt

A népi hatalom helyi szerveit delegátusok képviselik a tartomány vagy egyes városok népképviseleti testületeiben.

A közösségek rendszeresen találkoznak a magasabb szintű szervek delegált küldöttjeikkel, hogy elmondják panaszait, s meghallgassák a választ. A gyűléseken gyakran szóváltásra kerül sor, az interpellációk ugyanis világos, egyértelmű választ követelnek a kérdéseikre.

A népképviselet új szervezeti formái mellett az idén a gazdaságirányítás új rendszerét is bevezették Kubában. Ennek célja, hogy elősegítse a munka termelékenységének és hatékonyságának növelését, hozzájáruljon a termelési költségek csökkentéséhez, a nyereséesség fokozásához.

Mi is az az IAI?

Az atom békés célú felhasználásának rendkívül széles a köre. A kohászatban izotópok segítségével ellenőrzik az olvasztókemencék és a hengerek üzemelését. A vegyészetben a technológiai folyamatok szigorú betartását segítik elő. A lenyeg iparban például jelenleg több mint tízezer izotópos berendezés működik. Ezért egy új, speciális iparág életre hívása vált szükségessé. Ezt az iparágat — a nukleáris műszergyártást — má már az „Interatominsztrument” (rövidítve: IAI) keretében, nemzetközi együttműködés formájában fejlesztik. Ot évvel ezelőtt, 1972. február 23-án hat szocialista ország: Bulgária, Magyarország, az NDK, Lengyelország és a Szovjetunió írta alá az „Interatominsztrument” létrehozásáról szóló egyezményt. Az egyesülés 15 ipari és külkereskedelmi vállalatot foglal magában. Célja: a tudományos-technikai fejlődést elősegítő, világszinten álló műszerekkel ellátni a baráti országok iparát.

Az IAI főhadiszállása Varosóban van. Az egyesülésnek — az „Interatominsztrument” résztvevőinek jóváhagyásával — joga van az országok területén képviseltek, ipari, tervező és szervizvállalatok létrehozására. Az egyesülés első ilyen „leányvállalata” a nukleáris berendezések műszaki kiszolgálására jöttek létre. Elsőként a lengyelországi Zeleno-Gorában, majd nem sokkal ezután megkezdte működését a szovjet és a bolgár kirendeltség is Dubnában, illetve Plevénben. A közeljöv-

vóban az NDK és Csehszlovákia területén nyílik majd meg új szervizállomás.

A dubnai Egyesített Atomkutató Intézet szomszédságában működő szervizszolgálat a Szovjetunióba importált rendkívül bonyolult és sokrétű technikával foglalkozik. Ezek elsősorban az egyesülés tagországaiból érkezett műszerek: sokcsatornás impulzusanalizátorok, elektronikus információgyűjtő és -feldolgozó rendszerek, doziméterek és spektrográfok. Több szállítóvállalattal, mint például a magyar EMG-vel vagy a lengyel „Polon”-nal — a szovjet vállalat olyan speciális szerződést kötött, melynek értelmében a garanciális javításokat a szovjetunióbeli szervizszolgálat végzi.

Ezek a szerződések kölcsönösen előnyösek. A gyártó vállalatnak csökkennek a hosszú távú kiküldetésekre fordított költségek, a felhasználók karbantartási és javítási igényei pedig gyorsabban kielégíthetők. A szervizszolgálat, amely önálló elszámolású gazdasági egység, jó bevételhez jut.

A dubnai, zeleno-gorai és pleveni első önálló gazdasági egységek létrehozása jelentős lépés az Interatominsztrument fejlesztése szempontjából, és fontos állomás a rentabilitás elvére való áttérésben. Az atom békés célú felhasználása terén összegyűlt tapasztalatokat jól gyümölcsöztethetik a szocialista országok más irányú nemzetközi egyesülései is.

Jurij Szinyjakov